

Ronde 3

Brigitte van Hilst (a) & Lieke Holdinga (b)

(a) CED-Groep, Rotterdam

(b) Universiteit van Amsterdam

Contact: *c.c.holdinga@uva.nl*

B.vanhilst@cedgroep.nl

Taalgericht vakonderwijs in het vmbo!

1. Inleiding

Taal en leren zijn nauw met elkaar verweven. Om het leren van leerlingen te bevorderen, is het daarom van belang dat alle vakdocenten zich bewust zijn van de taligheid van hun vak. Elk vak heeft talige componenten. Om maar wat voorbeelden te noemen: bij het vak Koken moet heel zorgvuldig een recept worden gelezen, bij Wiskunde moet de juiste informatie uit een tekstje worden gehaald om een berekening te kunnen doen, bij Geschiedenis moet een bron worden gecontroleerd op betrouwbaarheid en bij Economie moet een offerte-aanvraag de juiste gegevens en toon bevatten. Taalgericht vakonderwijs (TVO) helpt docenten om de talige kant van hun vak in de klas te begeleiden. In deze bijdrage doen we verslag van een TVO-training voor vmbo-docenten. We vertellen hoe de training eruitzag, en welke vruchten deze afwierp voor docenten en leerlingen in het vmbo.

2. Taal en leren

In elk schoolvak gaat leren gepaard met taal. Elk vak kent eigen gespecialiseerde taal: begrippen, typen redeneringen, tekstgenres en wijzen waarop informatie weergegeven wordt (van der Leeuw & Meestringa 2014; Goldman e.a. 2016). Het verwerven van vakspecifieke taalvaardigheid is echter erg uitdagend voor leerlingen (Lee & De La Paz 2021). Op dit moment zijn er in Nederland zorgen om de taalvaardigheid van leerlingen, ook in het vmbo (Inspectie van het Onderwijs 2022; Onderwijsraad 2022). Vergelijkende onderzoeken naar bijvoorbeeld leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen laten een dalende trend zien (OECD 2018), terwijl het functioneren in de hedendaagse maatschappij een steeds grotere taalvaardigheid vereist. Er wordt dan ook gepleit voor aandacht voor taalvaardigheid in de vakken (Ministerie van OCW 2022; Onderwijsraad 2022).

Wanneer het leren hanteren van school- en vaktaal wordt geadresseerd binnen de schoolvakken zelf, noemen we dat taalgericht vakonderwijs (TVO) (Hajer & Mees-

tringa 2020). Bij deze geïntegreerde aanpak wordt vanuit vakspecifieke leerdoelen gekeken welke taalvaardigheden nodig zijn, die vervolgens expliciet onderwezen en ondersteund worden. Reviewstudies voor bètavakken (Lee & De La Paz 2021), Geschiedenis (Wissinger & Ciullo 2018) en beroepsonderwijs (Elbers 2012) laten zien dat expliciete instructie op talige aspecten van het vak effectief is, ook voor taalzwakkere leerlingen.

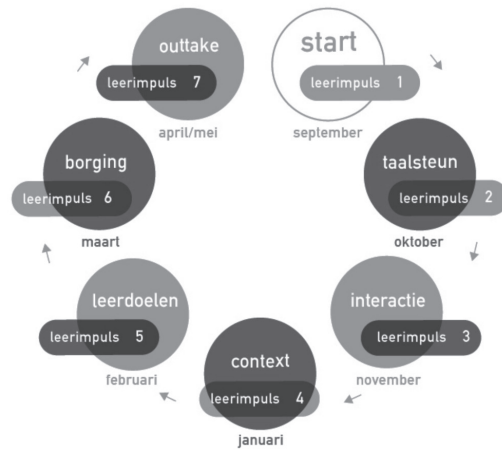
Taalgericht vakonderwijs berust op drie pijlers: context, taalsteun en interactie. Ten eerste is het belangrijk om nieuwe kennis en taal een plek te geven in bestaande kennisnetwerken. Om die koppeling te kunnen maken, hebben leerlingen een rijk aanbod aan herkenbare en toegankelijke taal en informatie nodig. Ten tweede kan het bieden van taalsteun leerlingen op weg helpen bij het begrijpen en zelf gebruiken van school- en vaktaal. Het gaat hierbij om het bieden van *scaffolding* bij talige leertaken. Tot slot zorgt interactie voor actieve taalproductie, wat stimuleert om vaktaal zelf mondeling en schriftelijk toe te passen. Samen zorgen deze pijlers voor een wederzijdse versterking van taalvaardigheid en vakinhoudelijk leren. Om dit gericht te kunnen doen, worden expliciete taaldoelen geformuleerd, zodat leerlingen gericht werken aan het beheersen van vaktaal in zowel mondelinge als schriftelijke contexten.

3. Ontwerp van de training TVO

We ontwierpen en testten een interventie om vmbo-docenten te trainen in taalgericht lesgeven. Gedurende één schooljaar namen 40 docenten van in totaal acht vmbo-scholen deel aan dit scholingstraject. Deelnemende vakdocenten gaven les in leerjaar 1 en 2, in de leergebieden ‘Rekenen en wiskunde’, ‘Mens en natuur’, ‘Mens en maatschappij’, ‘Kunst en cultuur’, ‘Lichamelijk oefening’ en ‘de beroepsgerichte vakken’. Ook de taalcoördinator van elke school was betrokken.

Tijdens de bijeenkomsten werd uitgebreid aandacht geschonken aan de drie pijlers van taalgericht vakonderwijs en werden concrete lesontwerpen gemaakt. Op de lesontwerpen kregen de docenten feedback van de andere docenten en de trainers. Een bronnenboek met taalgerichte werkvormen voor verschillende vakken ondersteunde de keuzes bij de verschillende taaltaken.

Het traject bestond uit zeven bijeenkomsten. Bij de start stelden de docenten persoonlijke leerdoelen op. Bij de laatste bijeenkomst werden de doelen geëvalueerd en werden er door de docenten borgingsvoorstellen gedaan voor het vervolg van de implementatie in de school. De kern van het traject bestond uit vijf leerateliers.

Figuur 1 – TVO-traject.

De trainer (CED-groep/CPS) werkte op de school samen met de taalcoördinator aan ondersteuning van de vakdocenten bij TVO. Zo werden docenten getraind in het autonoom opsporen, ontdekken, duiden en bijhouden van eigen kennis en vaardigheden op het gebied van o.a. functionele schooltaal en woordenschat in de eigen vakles. Docenten spiegelde het eigen gedrag aan de bestaande (les)prototypes en experimenteerden hiermee tijdens kleine eigen lesmomenten.

De lesobservaties en feedbackgesprekken vonden plaats op de werkplek. Zo mogelijk werden de observaties samen met de taalcoördinator uitgevoerd. De belangrijkste principes van de begeleiding betreffen de overtuiging van leren dankzij eigenaarschap, hoge verwachtingen, resultaatgericht werken en *collective team efficacy*.

4. Onderzoek

Onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam volgden het scholingstraject om de effecten van de training in kaart te brengen. Centrale vragen daarbij waren:

1. Welke invloed heeft de training op de kennis en opvattingen van docenten met betrekking tot TVO?
2. In hoeverre passen zij TVO-elementen daadwerkelijk toe in hun onderwijspraktijk?

De evaluatie vond plaats aan de hand van groepsinterviews, individuele vragenlijsten, lesobservaties en lesontwerpen van deelnemende docenten.

Daarnaast zijn vier casestudies uitgevoerd binnen de vakken Biologie, Economie, Kunst en Natuur-Scheikunde. In deze vakken ontwikkelden vier docenten eigen en

voor het vak relevante taaltaken als meetinstrument om de voortgang van hun leerlingen te monitoren. Tussen de voor- en nameting gaven zij taalgerichte lessen die zij, op basis van de training, zelf hadden ontworpen.

5. Effecten van de training

De eerste resultaten van het onderzoek laten zien dat docenten zich veel bewuster zijn geworden van de rol van taal binnen hun vak en binnen leren. Na bijeenkomst 4, wanneer alle pijlers zijn besproken, viel bij de deelnemers ‘alles op zijn plek’. Docenten voelden meer verantwoordelijkheid voor taalontwikkeling bij hun leerlingen. Ook de lichte huivering die sommige vakdocenten voelden bij TVO (“*Ik ben toch geen taaldocent?*”) is weg. Het implementeren van TVO kan in kleine dingen zitten, hoeft niet veel tijd te kosten en vraagt geen talig talent van de docent.

Docenten rapporteren na de training meer kennis te hebben over TVO. Ook zien ze na de training meer het belang in van TVO voor hun vak. Tot slot zeggen docenten zelf dat zij meer TVO-activiteiten toepassen in hun lessen en dat zij dat ook beter doen dan voor de training.

6. Tot slot

Tijdens onze presentatie op de HSN-conferentie delen wij onze ervaringen met het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van de training TVO en doen wij aanbevelingen voor toekomstige interventies op dit vlak.

Referenties

- Elbers, E. (2012). ‘Iedere les een taalles? Taalvaardigheid en vakonderwijs in het (v) mbo. De stand van zaken in theorie en onderzoek’. Utrecht/Den Haag: Universiteit Utrecht/PROO.
- Goldman, S., M. Britt, W. Brown, G. Cribb, M. George, C. Greenleaf, C. Lee, C. Shanahan & Project READI (2016). “Disciplinary literacies and learning to read for understanding: A conceptual framework for disciplinary literacy”. In: *Educational Psychologist*, 51 (2), p. 219-246.
- Hajer, M. & T. Meestringa (2020). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Inspectie van het Onderwijs (2022). ‘De staat van het onderwijs 2022’. Online raadpleegbaar op: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2022/04/13/de-staat-van-het-onderwijs-2022>.

- Lee, Y. & S. De La Paz (2021). "Science writing intervention research for students with and at risk for learning disabilities, and English learners: A systematic review". In: *Learning Disability Quarterly*, 44 (4), p. 261-274.
- Leeuw, B. van der & T. Meestringa (2014). *Genres in schoolvakken. Taalgerichte didactic in het voortgezet onderwijs*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Ministerie van OCW (2022). 'Masterplan Basisvaardigheden'. Online raadpleegbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/05/12/kamerbrief-masterplan-basisvaardigheden>.
- OECD (2018). 'PISA 2018 Results: Combined executive summaries. Volume I, II & III'. Online raadpleegbaar op: https://www.oecd.org/pisa/Combined_Executive_Summaries_PISA_2018.pdf.
- Onderwijsraad (2022). 'Taal en rekenen in het vizier'. Online raadpleegbaar op: <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2022/11/3/taal-en-rekenen-in-het-vizier>.
- Wissinger, D. & S. Ciullo (2018). "Historical literacy research for students with and at risk for learning disabilities: A systematic review". In: *Learning Disabilities Research & Practice*, 33 (4), p. 237-249.
-